

УДК: [371.134+373.211.24]:371.3:005.342(045)

*Лариса Зданевич, доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-СТАДІ ЯК ІНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДУ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

У статті висвітлено наукові підходи щодо використання кейс-стаді як інтерактивного методу взаємодії в процесі підготовки майбутніх вихователів ДНЗ. Зазначено, що згідно з контекстним підходом кейс-стаді відноситься до квазіпрофесійної діяльності, і застосування цього методу сприяє оволодінню студентами майбутньою професійною діяльністю. Розкрито тенденції та підходи запровадження методу case-study в практику підготовки майбутніх вихователів ДНЗ, охарактеризовано види кейсів та типи завдань до них.

Ключові слова: інтерактивні технології, інтерактивні методи навчання, підготовка, майбутні вихователі, кейс-стаді, квазіпрофесійна діяльність.

Лит. 18.

*Лариса Зданевич, доктор педагогических наук, доцент,
заведующий кафедрой дошкольной педагогики, психологии и профессиональных методик
Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КЕЙС-СТАДИ КАК ИНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ

В статье освещены научные подходы к использованию кейс-стади как интерактивного метода взаимодействия в процессе подготовки будущих воспитателей ДОУ. Указано, что согласно с контекстным подходом кейс-стади относится к квазіпрофессиональной деятельности, и применение этого метода способствует овладению студентами будущей профессиональной деятельностью. Раскрыты тенденции и подходы внедрения метода case-study в практику подготовки будущих воспитателей ДОУ, охарактеризованы виды кейсов и типы задач к ним.

Ключевые слова: интерактивные технологии, интерактивные методы обучения, подготовка, будущие воспитатели, кейс-стади, квазіпрофессиональная деятельность.

*Larysa Zdanevych, Doctor of Pedagogics, assistant professor,
head of the department of pre-school pedagogics, psychology and professional methods of
Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy*

USAGE OF CASE-STUDY AS INTERACTIVE METHOD OF COOPERATION IN THE PROCESS OF FUTURE TUTORS PREPARATION

Scientific approaches to the usage of case-study as interactive method of cooperation in the process of future tutors of pre-school educational establishments preparation have been cleared up in the article. It is mentioned that according to the contextual approach, case-study belongs to quasi-professional activity, and usage of this method helps mastering by the students their future professional activity. Tendencies and approaches of introducing of the case-study method into the practice of future tutors of pre-school educational establishments preparation have been revealed, types of cases and kinds of tasks for them have been characterized.

Keywords: interactive technologies, interactive methods of teaching, preparation, future tutors, case-study, quasi-professional activity.

Постановка проблеми в загальному вигляді. За останні десятиліття кардинально змінилася система генерації і передачі знань. Сьогодні підготувати людину до професійної діяльності на все життя неможливо. Нині щорічно оновлюється близько 5% теоретичних і 20% професійних знань. Одиниця виміру старіння знань фахівця, прийнята в США, – період “напіврозпаду” компетентності,

тобто зниження її на 50% унаслідок появи нової інформації, засвідчує, що в багатьох професіях цей період настає менш, ніж через 5 років, тобто стосовно нашої системи вищої освіти часто раніше, ніж закінчується навчання [7]. Отже, форми навчання майбутніх вихователів ДНЗ у ВНЗ були досить різноманітні. Лише взяті в розумному поєднанні вони дозволяли успішно проводити групове та індивідуальне навчання,

неухильно і послідовно підвищувати рівень професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ, тісно пов'язувати його з їх вихованням, особистісним розвитком і професійною підготовкою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У психолого-педагогічній літературі проблема використання інтерактивних методів взаємодії вивчалася на різних рівнях: Ряд робіт присвячено питанням застосування та визначення ефективності інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі ВНЗ (Л. Пироженко, О. Пометун, Т. Ремех, М. Виноградова, М. Скрипник, О. Сльнікової, Г. Селевка, Л. Бекірової, О. Комар, Г. Кривчкової, Л. Мельник, Н. Павленко, Т. Сердюк та ін.). Дослідження Н. Суворової, В. Лозової, Л. Зарецької, Г. Троцько, М. Сметанського та інших доводять, що таку взаємодію можна організувати за допомогою введення в навчально-виховний процес інтерактивних технологій навчання.

Формулювання цілей статті. Метою статті є здійснення аналізу використання кейс-стаді як інтерактивного методу взаємодії в процесі підготовки майбутніх вихователів ДНЗ.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку ринку освітніх послуг та вимог епохи інформаційних технологій викладання має поєднувати в собі вироблені практикою традиції та інтерактивні моделі навчання. Незважаючи на те, що навчання кожної дисципліни вкладає свій внесок у формування і виховання особистості майбутнього професіонала за допомогою методів, характерних для конкретного навчального предмета, цього недостатньо для формування таких професійно важливих якостей особистості, як комунікативність, конкурентоспроможність, уміння прогнозувати тощо.

Найбільш поширеною в сучасній науковій літературі є класифікація інтерактивних технологій О.І. Пометун та Л.В. Пироженко. Автори цієї класифікації диференціюють технології за формами організації навчальної діяльності на чотири групи: 1) інтерактивні технології кооперативного навчання: робота в парах, ротаційні трійки, робота в малих групах; 2) інтерактивні технології колективно-групового навчання: обговорення проблеми в загальному колі, аналіз ситуації (case-метод); вирішення проблем; 3) технології ситуативного моделювання: симуляції або імітаційні ігри; спрощені судові слухання; громадські слухання; розігрування ситуацій за ролями; 4) технології опрацювання дискусійних питань: метод ПРЕС, дискусія, дискусія в стилі телевізійного ток-шоу; оцінювальна дискусія; дебати [9; 10].

Різні дефініції інтерактивного навчання (інтерактивні технології, інтерактивні методи навчання, інтерактивні техніки) часто використовують як синонімічні, хоча ці поняття не тотожні. У вітчизняній педагогіці симетрично використовують терміни “інтерактивні технології”, “інтерактивні технології навчання”, “інтерактивні методи навчання”, “інтерактивні методи взаємодії”. Інтерактивні методи передбачають інтеракції суб'єктів навчання – обмін комунікативними, когнітивними й особистісними діями [15, 186]. О.І. Пометун зазначає, що інтерактивне навчання – “це організація викладачем за допомогою певної системи способів, прийомів, методів освітнього процесу, заснованого на: суб'єкт-суб'єктних стосунках педагога й учня (паритетності); багатосторонній комунікації; конструюванні знань учнем; використанні самооцінки та зворотного зв'язку; постійній активності учня”. У контексті інтерактивного навчання знання набуваються студентами не у вигляді вже готової системи від педагога, а “в процесі власної активності” [9, 7].

Метод кейс-стаді належить до комбінованих технологій і є досить популярним на Заході та визнаним ефективним у багатьох ВНЗ України. Цей метод дозволяє об'єднати теорію і практику, сприяє формуванню у студентів аналітичного мислення, розвиває здібності приймати нестандартні та оригінальні рішення, навчає аналізувати широкий спектр інформації, розвиває ініціативність. Основою для реалізації гуманістичних принципів розвитку особистості й досягнення цілей підготовки компетентних фахівців слугує теорія контекстного навчання, яка є одним із напрямів розвитку діяльнісної теорії засвоєння соціального досвіду (Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, В.В. Давидов, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн та ін.) У контекстному навчанні виділяються три базові форми діяльності студентів: навчальна діяльність академічного типу (інформаційна лекція); квазіпрофесійна діяльність (ділова гра, кейс-стаді); навчально-професійна діяльність, в ході якої студент виконує реальні дослідні або практичні функції (виробнича практика) [2].

Отже, згідно з контекстним підходом кейс-стаді відноситься до квазіпрофесійної діяльності, і застосування цього методу сприяє оволодінню студентами майбутньою професійною діяльністю. Останнім часом спостерігається тенденція поєднання контекстного та компетентнісного підходів. Контекстно-компетентнісний підхід визначається як орієнтир змін професійної підготовки майбутніх фахівців.

Проблема запровадження методу case-study в практику підготовки майбутніх вихователів ДНЗ є досить актуальною, що зумовлено такими тенденціями:

- перша впливає із загальної спрямованості розвитку вищої освіти, її орієнтації не стільки на отримання конкретних знань, скільки на формування професійної компетентності, умінь і навичок розумової діяльності, розвиток здібностей особистості, серед яких особлива увага приділяється здатності до навчання, зміні парадигми мислення, умінню переробляти величезні об'єми інформації;

- друга впливає з вимог до якості фахівця, який, окрім задоволення вимог першої тенденції, повинен володіти також здатністю оптимальної поведінки в різних ситуаціях, вирізнятися системністю та ефективністю дій в умовах організації роботи з дошкільниками.

Отже, насамперед з'ясуємо, що ж вкладається в сутність поняття "кейс-стаді". Уперше термін "кейс-стаді" було використано на початку ХХ століття. Як метод case-study було вперше запроваджено в навчальному процесі Гарвардської школи бізнесу (Harvard Business School) у 1921 році. Саме в Гарварді було розроблено перший підручник з написання ситуаційних вправ та перші кейсові ситуації для навчання студентів бізнес-дисциплін. Повсюдне поширення методу у світі почалося в 70 – 80 роки ХХ століття, тоді ж метод отримав популярність і в СРСР. Аналіз ситуацій почав використовуватися в процесі навчання управлінців, в основному на економічних спеціальностях ВНЗ, у першу чергу як метод навчання щодо прийняття рішень [8; 12]. У перекладі з англійської кейс – випадок, кейс-стаді – навчальний випадок. Класичним є визначення поняття "кейс-стаді" як опис ситуації, що реально існувала. У загальному вигляді кейс охоплює такі компоненти: опис ситуації; наявність конфлікту інтересів або проблеми; наявність кількох альтернативних варіантів вирішення.

У літературі цей метод може бути також названий як аналіз конкретних навчальних ситуацій – метод навчання, призначений для вдосконалення навичок й отримання досвіду в таких ситуаціях [5; 6; 13]. У кейс-стаді принципово заперечується наявність єдиного правильного рішення. Завдяки цьому методу навчання студент самостійно повинен прийняти рішення і обґрунтувати його. Метод кейс-стаді – це метод навчання, за допомогою якого студенти і викладач беруть участь у безпосередньому обговоренні ділових ситуацій або завдань.

У цілому науковцями виокремлюється кілька типів завдань для кейсів. Один з них – структурований (highly structured) "кейс", у якому дається мінімальна кількість додаткової інформації. Під час роботи з ним студент повинен використати певну модель або формулу. Вважається, що у завдань цього типу існує оптимальне рішення, і "політ фантазії" при їх розборі може виявитися не цілком доречним. Інший тип – "невеличкі нотатки" (short vignettes), що містять, як правило, 1 – 10 сторінок тексту і одну-дві сторінки додатків. Вони ознайомлюють тільки з ключовими поняттями, отже, при їх розборі студент повинен спиратися ще й на власні знання.

Великі неструктуровані "кейси" (Long unstructured cases) обсягом до 50 сторінок – це, мабуть, найскладніший з усіх видів навчальних завдань такого роду. Інформація в них дається дуже докладна, в тому числі й абсолютно непотрібна. Найнеобхідніші для розбору відомості, навпаки, можуть бути відсутні. Студент повинен вчасно розпізнати такі "каверзи" і гідно впоратися з ними. Бувають також завдання, де студенти та викладачі виступають у ролі дослідників. Розбираючи такі кейси (ground breaking cases), потрібно не тільки використати вже засвоєні теоретичні знання чи практичні навички, а й запропонувати щось нове [11; 12].

Залежно від ступеня складності кейси поділяють на види. Перший ступінь складності: є практична ситуація, є вирішення. Студенти визначають, чи підходить рішення для цієї ситуації. Чи можливе інше вирішення? Другий ступінь складності: є практична ситуація. Студентам пропонується знайти правильне рішення. Третій ступінь складності: є практична ситуація. Студент сам визначає проблему і знаходить шляхи її вирішення. Із методичної точки зору кейс-стаді – це спеціально підготовлений навчальний матеріал, що "містить структурований опис ситуацій, які запозичені з реальної практики" [3, 4]. Кейс-стаді, на думку І.В. Гладких, є єдиним інформаційним комплексом, що дозволяє зрозуміти ситуацію. Перевага кейс-методу щодо традиційних технологій полягає в тому, що він зацікавлює студентів процесом навчання, формує сталий інтерес до навчальної дисципліни, сприяє активному засвоєнню знань та навичок, розвиває творче мислення.

Розрізняють два підходи до поняття кейс-технології. Перший підхід: кейс – від англ. "портфель". Це найпоширеніший вид дистанційного навчання. Кожного студента забезпечують навчально-методичними

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-СТАДІЯК ІНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДУ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

посібниками за всіма дисциплінами. У “портфель” входять навчальні комп’ютерні диски, аудіо-та відеокасети, звичайні книги, а також тести за кожним розділом дисципліни, що вивчається. Другий підхід: кейс – це метод інтерактивного навчання на основі реальних ситуацій, який передбачає створення “фокус групи”, проектні технології, тренінги тощо.

Ю.П. Шапран називає такі ознаки кейс-методу, що дозволяють відокремити цей метод від інших методів навчання, а саме: наявність моделі системи, стан якої розглядається в конкретний момент часу; колективне вироблення рішень; багатоальтернативність рішень; наявність принципової відсутності єдиного рішення; єдина мета у процесі вироблення рішень; наявність системи групового оцінювання діяльності [16]. За П.М. Шереметом і Г. Л. Каніщенко, відображення матеріалу, виду отримання й обробки інформації, процесу прийняття рішення, розв’язання проблеми і її оцінки слід розрізняти як чотири варіанти кейс-методу [17].

Складність ситуаційного навчання полягає в тому, що викладач мав підготувати збірку кейсів, які відповідатимуть завданням конкретного курсу. Для ефективної роботи студентів необхідно було продумати домашнє завдання, яке передбачало підготовку питання з урахуванням конкретної ситуації або проведення письмового аналізу самого кейса. Також необхідно було запропонувати огляд додаткової літератури з проблем, що стосуються конкретної ситуації. Це складне й відповідальне завдання, яке можна вирішити лише за умови ретельної підготовки до занять [16].

Ефективна підготовка до кейсів, на думку Дж. Пірса та Р.Б. Робінсона, передбачає таку діяльність: адекватно організовувати свій час на підготовку кейса, читати кейс двічі, фокусувати увагу на стратегічних питаннях, не дивитися зверхньо на “речові докази”, працювати у зручних для себе часових межах, трансформувати свої знання у професійну галузь [18]. Оскільки кейс-метод потребує активної участі, то майбутній фахівець має: регулярно відвідувати заняття, бути завжди готовим брати участь у дискусіях, розглядати проблему в широкому аспекті, дотримуватися теми обговорення. У свою чергу викладач фокусує увагу, залучає майбутніх вихователів ДНЗ, акцентує на загальних концепціях, грає роль захисника (займає контр-позицію).

Оцінювання результатів навчання студентів із застосуванням кейс-методу здійснюється за такими критеріями [14, 330]: 1. Активність

студента в обговоренні кейса, що передбачає: конструктивні оригінальні пропозиції щодо ефективного розв’язання проблемної ситуації; адекватне застосування теоретичних знань з вивченого курсу; використання цікавого додаткового фактичного матеріалу, статистичних даних для аргументації власних пропозицій; уміння вирізняти й ідентифікувати проблеми, ставити запитання з огляду на конкретну ситуацію; уміння чітко, логічно, структуровано викладати власну позицію в процесі обговорення. 2. Участь у підготовці групового проекту (визначення коефіцієнта трудової участі кожного студента в розробленні проекту); презентація проекту рішення групи в процесі обговорення. 3. Самостійна робота у процесі підготовки до заняття: уміння письмово проаналізувати конкретну ситуацію (із висновками, проблемами, запитаннями); підготовка додаткових теоретичних завдань (рефератів, оглядів першоджерел).

Як відомо, рефлексія в педагогічному процесі – це процес самоідентифікації суб’єкта педагогічної взаємодії зі сформованою педагогічною ситуацією, з тим, що складає педагогічну ситуацію [1]. Ключовими запитаннями викладача під час аналізу ситуації є: “Що ви зробили?”, “Які аспекти дії ви вважаєте правильними? Чому?”, “Що можна було зробити краще? Як?”, “Як ви можете вирішити цю проблему?”. Ці запитання сприяють виробленню у студентів здатності по-новому дивитися на довкілля. Вони зорієнтовані на майбутнє, на переоцінку своєї діяльності, вироблення нових підходів: “Що ми могли б зробити?”, “У чому полягає проблема?”, “Які можливі шляхи виходу з проблеми?”, “Що може статися і до чого це може призвести, коли...?”

Констатуємо, що використання інтерактивних методів взаємодії очевидні, але вони до цих пір досить рідко і безсистемно, ситуативно і непослідовно використовуються в практиці підготовки майбутніх вихователів. Причин ситуації, що склалася, кілька, а саме: 1) тривала традиція використання пояснювально-ілюстративних методів в освіті дітей і дорослих, недовіра до методів діалогу [15]; 2) студенти не завжди готові до інтерактивного формату навчальної діяльності, що проявляється в нездатності вільно вести діалог, невмінні виділяти корисну інформацію; 3) відсутність власного досвіду інтерактивного навчання і недостатня методична підготовленість викладачів. Освоєння викладачем інтерактивних методів і прийомів навчання неможливе без безпосереднього включення в ті чи ті форми, тобто необхідний

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-СТАДІЯК ІНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДУ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

особистий досвід інтерактивної взаємодії; 4) розробка інтерактивних сценаріїв навчальних занять закономірно вимагає збільшення часу на підготовку, що включає добір проблемного матеріалу, який за існуючих навчальних навантажень викладача вищої школи реалізувати досить складно; 5) процес викладання в інтерактивному ключі більш напружений, що вимагає від викладача не тільки значної концентрації на навчальному матеріалі, а й постійної готовності й здатності до ведення дискусії.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, в цілому можна констатувати, що саме особистість викладача, який запроваджує інтерактивні методи навчання, значною мірою визначає успішність і результативність виконаної роботи. На нашу думку, такі форми організації навчання, як кейс-стаді є найбільш ефективними для підготовки майбутніх вихователів для роботи з дітьми дошкільного віку.

1. Азбукина Е.Ю. *Рефлексивная контрольно-самооценочная деятельность будущего учителя как ресурс качества педагогической подготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Азбукина Елена Юрьевна. – Томск, 2005. – 185 с.*

2. Вербицкий А.А. *Гуманизация, компетентность, контекст – поиски оснований интеграции / А.А. Вербицкий // Вестник высшей школы. – 2006. – № 5. – С. 19 – 25.*

3. Гладких И.В. *Разработка учебных кейсов: метод. реком. для преподавателей бизнес-дисциплин / И.В. Гладких. – СПб.: Высшая школа менеджмента, 2010. – 96 с.*

4. Гребенькова Г.В. *Кейс-метод у професійному навчанні [Електронний ресурс] / Г.В. Гребенькова. – Режим доступу: <http://razom.znaimo.com.ua/docs/716/index-7902.html>.*

5. Лебедев О.Е. *Компетентный подход в образовании / О.Е. Лебедев // Школьные технологии. – 2004. – № 5. – С. 3 – 12.*

6. Ломов Б.Ф. *Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф. Ломов. – М.: Наука, 1984. – 444 с.*

7. Ніколенко Л. *Андрогогічний підхід до*

навчання дорослих у системі післядипломної освіти [Електронний ресурс] / Лідія Ніколенко. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/obrii/.../Nikolenko.doc).pdf.

8. Новик М.М. *Современные технологии в образовании / М. М. Новик // Новые знания. – 1999. – № 3. – С. 17 – 21; № 4. – С. 32 – 62; 2000. – № 2, 3. – С. 68 – 75.*

9. Пометун О.І. *Енциклопедія інтерактивного навчання / Олена Іванівна Пометун. – К.: СПД Кулінічев, 2007. – 144 с.*

10. Пометун О.І. *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; за ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2003. – 192 с.*

11. Сагиндыкова Ю.А. *Метод case-study и его применение в образовательном процессе / Ю.А. Сагиндыкова // Вестник КАСУ. – 2008. – № 1. – С. 8 – 12.*

12. Смолянинова О.Г. *Инновационные технологии обучения студентов на основе метода Case Study / О.Г. Смолянинова // Инновации в российском образовании: сб. – М.: ВПО, 2000. – С. 23 – 45.*

13. Теория и практика высшего педагогического образования: сб. ст. / отв. ред. В.А. Сластенин. – М.: Педагогика, 1984. – 171 с.

14. Туркот Т.І. *Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / Т.І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – С. 325 – 332.*

15. Чепель Т.Л. *Методика преподавания психологии: технология интенсивного образования: учеб. пособие / Т.Л. Чепель. – Новосибирск: НГПУ, 2006. – 425 с.*

16. Шафран Ю.П. *Використання кейс-стадія як технології інтерактивного навчання майбутнього вчителя / Ю.П. Шафран // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – 2012. – № 22 (257), ч. VII. – С. 180 – 186.*

17. Шеремета П.М. *Кейс-метод: з досвіду викладання в українській бізнес-школі / П.М. Шеремета, Г.Л. Канищенко. – К.: Центр інновацій та розв., 1999. – 80 с.*

18. Pearce J. *Cases in Strategic Management / Pearce J., Robinson R.B. Jr. – Burr Ridge, Illinois. – Boston, Massachusetts, Sydney, Australia, 1994. – 520 p.*

Стаття надійшла до редакції 12.11.2014

“Боже, дай мені розум і душевний спокій, щоб змиритися з тим, чого я не можу змінити; силу, аби змінити те, що можу і мудрість відрізнити одне від другого”.

Климентій Шептицький
митрополит

